

A KATOLIKUS RESTAURÁCIÓ KORÁNAK MÁRIA-KÉPE

A katolikus egyház Magyarországon a 17. század elejére kizáródott a köz-hatalmi (vármegyei, városi) struktúrákból, kisebbségbe került.¹ Helyzetének megváltozását attól remélhette, hogy következetesen épít a Trienti Zsinat reformtörekvéseire, s azokat – a helyi viszonyokra vonatkoztatva – alkalmazza, konfesszionalizálódik, felekezetté szerveződik.² A Tridentinum hatásában két tendencia élt egymás mellett: egy uniformizáló törekvés, valamint a helyi, a lokális, a területiális szervező erők befolyása. A zsinat utáni kodifikációs munka egységesítette a liturgiát, a római katekizmust, s a római breviáriumot is. A korábbi korok egyházmegyei sokszínűségből, a felső egyházi vezetés dinamizmusán keresztül, római központosítás és egységesítés lett. Ám ez a központosítás és egységesítés nem szüntette meg teljes egészében a helyi színeket, hanem kisebb-nagyobb mértékben fokozatosan áthatotta a tömegek vallásgyakorlatát és felfogását. A zsinat rögzítette az Oltáriszentséggel kapcsolatos tanítást: ekkortól lett Úrnapja jellegzetesen római katolikus ünnep, megfogalmazta a Mária-tisztelet, az ereklye- és képtisztelet helyes formáit,³ újrafogalmazta az indulgentia-tant,⁴ utat nyitva – mindezekkel is – egy önálló mariológia felfutásának irányába.⁵

A 16-17. század társadalmi és valláséleti problémái közepette (török hódoltság, reformáció, katolikus reform) a katolicizmus a középkor buzgóságát újította fel. A bajban a régi aranykor felé fordult,⁶ amelynek egyik jellemzője a Mária-tisztelet, valamint a magyar szentek (egyáltalán a szentek) tisztelete, s a kettő sajátos összefonódása volt. A 16-17. század folyamán ezért felerősödött a Magyarok nagyasszonya, a Patrona Hungariae, valamint Árpád-házi szentjeink, különösen Szent István tisztelete. Első szent királyunk addig lokális tisztelete ekkor lépte át a nemzeti kereteket, s a század végére (1686, Buda felszabadítása után) bekerült a római kalendáriumba, azaz egyetemes egyházi elismerést kapott.

1 SZILAS 1982. 70-71.

2 FREITAG 1995. 472.

3 SCHÜTZ 1921. 490-500.; SÖLL 1984. 192-209.

4 BÁLINT – BARNÁ 1994. 89-98.

5 SÖLL 1984. 93-231.; STÖHR 1992. 320-326.

6 NÉMETH 1941. 234.; HERMANN 1973. 209-368.

Mária-tisztelet és sajátos vonásai: török ellenesség és protestáns ellenesség

A barokk kor hangsúlyos Mária-tiszteletének kezdetét a Lepantói-csata (1571) jelezte. A török flotta felett aratott győzelmet a kortársak Mária-közbemjárásának és segítségének tulajdonították. (1. kép) Ez meg is adta hosszú időre a Mária-tisztelet alaphangját, karakterét és biztosította vonzerejét – különösen a zarándoklatokban.

Ennek egyik jellemzője az uniformizálás, a jelentősebb külföldi (német, olasz, lengyel) kegyhelyek magyarországi filiációinak kialakulása volt. Ünnepekben, kultuszfiliációkban a magyar katolikusság kapcsolódott tehát az egyetemes egyházhoz, ezeket átplántálta magyar földre és – leginkább – a búcsújáró gyakorlatba.

A Mária-tisztelet török ellenes vonását erősítette a keresztény seregek győzelme Bécsnél 1683-ban, amit a passauai Segítő Szűzanya (Mariahilf), valamint a częstochowai Szűzanya (közbevetőleg jegyzem meg: a magyar alapítású pálos rendnek addigra már palládiumává vált kegykép) közbenjárásának tulajdonítottak. Passauban a császári család, a częstochowai Szűzanya másolata előtt Bécsnél pedig Sobieski János, a lengyel segítő csapatok parancsnoka imádkozott a keresztény seregek győzelméért. A passauai Mariahilf-képmásolatok közül pedig több kegyképpé, búcsújáró helylé vált az idők folyamán a németek 18. századi betelepülésével (Turbék, Vértessomló, Doroszló, stb.). A częstochowai Szűzanya kegyképének másolatai szintén megtalálhatók sok kegyhelyen (Sopronbánfalva, Szeged-Alsóváros). Tovább erősítette a Mária-tisztelet török ellenes karakterét az 1716. augusztus 5-i pétervárad győztes csata, ahol – a hagyomány szerint – a nyári melegben köd és hóesés (augusztus 5. Sancta Maria ad Nives = Havi Boldogasszony) zavarta meg a török csapatokat, s ez segítette győzelemre Savoyai Jenő seregeit.

A kor Mária-tiszteletének sajátos formáit a könnyező és verejtékező Mária-képek mutatják, amelyek a lokális kultuszok tükrözői, de amelyek közül a máriapócsi nemzetközivé vált.⁷

A korabeli értelmezés szerint a Mária-képek egyrészt a keresztények megosztottsága, másrészt pedig a keresztények török (iszlám) elnyomása miatt könnyeztek. Török ellenes vonatkozása van pl. a pócsi Mária-ikon könnyezésének (1696, 1715, 1905), hiszen az eredeti ikont Papp István török fogságból való megszabadulásának emlékére készítette. Bécsbe szállítása után zajlott a török hadakkal vívott zentai csata (1697), ahol a győzelmet a Pócsi könnyező Szűzanya közbenjárásának tulajdonították. (2. kép) A pócsi kép könnyezésének az egyházi uniót előmozdító értelmezése is van: az ortodox ruszin templom nem sokkal ezután a görög katolikusok (mindmáig) legnagyobb kegyhelye lett.⁸

Protestáns ellenes a klátóci Mária-ikon és a győri Mária-kép tisztelete. A klátóci Mária-ikont Bethlen Gábor egyik református katonája lándzsával átszúrta, s a kép

7 BARNA 2001. 157-172. – A Pócsi Szűzanya tisztelete megtalálható olasz, svájci és német földön is.

8 *Máriapócs 1696 – Nyíregyháza 1996. Történelmi konferencia a máriapócsi Istenszüllő-ikon első könnyezésének 300. évfordulójára 1996. november 4-6.* Nyíregyháza, 1996.

könnyezni kezdett. (3. kép) A győri Mária-kép pedig Szent Patriknak, az írek nemzeti szentjének napján, 1696. március 17-én vérrel verejtékezett és könnyezett, kifejezve együttérzését az anglikán elnyomás alatt szenvedő katolikus írek iránt.⁹ (4. kép)

Török, illetőleg protestáns ellenes élt kapott egy újabb kegyképtípus: a Jelenések könyvének napba öltözött Asszonya,¹⁰ akit a csíksomlyói (5. kép) és a szeged-alsóvárosi kegykép is ábrázol. (6. kép) A török ellenes jelentést itt nem nagyon kellett belemagyarázni, hiszen a félholdon álló Istenszülő alakja minden korabeli ember számára egyértelműen jelezte a kereszténység győzelmét a félholddal jelképezett iszlámon. Ezt az értelmezést pedig az egyes helyi csodatörténetek pedig tovább erősítik. De ekkor kapta protestáns (unitárius) ellenes értelmezését a csíksomlyói kegykép is, jóllehet a Tolva-jos-tetői csatát nem lehet történeti forrásokkal igazolni.¹¹ A Napba öltözött Asszony ábrázolása (=a Szeplőtelen Fogantatás ikonográfiai megjelenítése) azonban mindenütt egyfajta védő-óvó céllal jelent meg a felezetek találkozásainál (katolicizmus – román és délszláv ortodoxia, katolicizmus – és iszlám, katolicizmus – protestantizmus).

Török ellenes jellege volt a Lorettói Boldogasszony tiszteletének is. A hagyomány szerint ugyanis Mária názareti házáat a Szentföldet elfoglaló iszlám erők elől angyalok menekítették a keresztény Európába. S benne volt ez a tartalom minden egyes, 17-18. században hazánkban épített Lorettói kápolna hagyományában (Loretto, Győr – Kármelita templom, Kolozsvár – ferences templom, Andocs, Máriabesnyő). A Loretto-kápolnák a Dunántúlon egyfajta misztikus védvonalat képeztek az iszlámmal, törökkel szemben.¹²

A hódoltság területén a Mária-tisztelet tartott meg sok közösséget magyarnak és katolikusnak (Somogy, Szeged környéke, Jászság, Csík és Udvarhely szék).

A máriavölgyi kegykép (Mariatal, Marianka v. Pozsony m.) a verítékező kegyképnek azt a változatát jelenti, aminél a csodás jelenés a magyarok, az ország veszélyeztetettsége miatt következik be. Nem véletlen tehát, hogy a Patrona Hungariae, Magyarország védőasszonya ábrázolás eredetileg ezt, a máriavölgyi Mária-kegyszobrot követte. A török alóli felszabadulás után e szobor előtt ajánlotta fel 1693-ban I. Lipót osztrák császár és magyar király az országot ismét Mária oltalmába, tudatosan követve Szent István országfelajánlásának legendás, de a magyar köztudatba nagyon beleyökrezett hagyományát.¹³ (7. kép)

Magyar szentek, a Regnum Marianum és a népi vallásosság

A 16-18. század a Szent István-legendákban talált máriás vonatkozásokat kihangsúlyozta és a legkisebbnek is nagy jelentőséget tulajdonított.¹⁴ Ezek gyökere a Szent

9 HETÉNY 2000.

10 DÁVID 2008. 112, 284-285.

11 MOHAY ??? 106-133.

12 GAÁL 2011. 43-57.

13 PÁSZTOR 1943. 563-600. A Magyarok Nagyasszonya tisztelete augusztus 15-hez kapcsolódott sokáig, s összefonódott Szent István augusztus 20-i ünnepével, és csak 1896-ban nyert önálló ünnepet október 8-ra.

14 NÉMETH 1941. 234.

István-hagyományban található. Ettől kezdve pedig egyértelmű, hogy a felszabadult ország katolikus újjáépítéséhez a keresztény magyar múlt nagy alakjait, az Árpád-ház szent királyait és királylányait lehet és kell segítségül hívni.¹⁵ Ők a nagy példaképek és hathatós közbenjárók. Magyarország Szent István óta Mária tulajdona, országa. A török hódoltságot a katolikus közfelfogás a reformáció károkozásának, Isten büntetésének tartotta. A török csak Mária segítségével űzhető ki az országból, ha a nép visszatér Mária tiszteletére. Így fogalmazódik meg az 1600-as évektől kezdve – főleg a jezsuiták révén – a *Patrona Hungariae* és a *Regnum Marianum* eszmerendszere, amely már jövőbetekintő öntudattal fogalmazza meg a Mária-tisztelet és a magyar szentek tiszteletének egységét. Szűz Máriát királynőként ábrázolva gyakran látjuk Szent István és Szent László társaságában, mint pl. Kolozsvárott az egykori jezsuita, majd piarista templom mellékoltárán (8. kép), vagy a szeged-alsóvárosi ferences templom főoltárán. Ez a *Regnum Marianum* gondolatkörének szép, ikonográfiai kifejezése.

E kifejezést először Inchofer Menyhért használta 1644-ben.¹⁶ A Szűzanya az ország mindenkori örököse, Magyarország az ő tulajdona. Az ő pártfogásának köszönheti az ország fennmaradását. Alapelveit azonban még Pázmány Péter megfogalmazta: 1. Magyarország sorsa a katolikus hithez való hűségével függ össze. 2. Magyarország a hősök és szentek szülőföldje volt, míg hű volt katolikus hitéhez. 3. Szűz Mária kezdetől fogva pártfogója a magyar nemzetnek.¹⁷ A *Regnum Marianum* államelmélete szemben állt a 17. században feltörő királyi abszolutizmussal, csak a rendi államformát tartotta a Szent Istvántól rendelt és Szűz Máriától elfogadott máriás államformának. A rendek, akár csak a király, Máriától kapják jogait. A király *servus et filius, minister fidelis, haereditarius vasallus, Mária kiválasztottja*. Kötelessége a katolikus hit védelme. Ilyen volt II. Ferdinánd, majd Lipót, aki Máriavölgyben felajánlotta felszabadult országát Máriának, Pozsonyban Mária-szobrot állíttatott a következő felirattal: „... Patronae regni Hungariae, Magnae Dominae Nostrae, post Turcam pulsum ...”¹⁸ Esterházy Pál herceg Máriának tulajdonította, hogy „annyi eretnkség között a régi igaz pápista hitben mindenkoráig megmaradtanak”.¹⁹

A máriás ország eszméjének terjesztésében nagy szerepe volt a jezsuitáknak. A jezsuiták alapították a Mária kongregációkat (első 1585 Kolozsvár), tagjai a későbbi vezető réteg képviselői.²⁰ A 17. század közepén alig volt főnemes, főpap, polgári vagy katonai méltóság, aki ne lett volna kongreganista.²¹ A 17. és a 18. század amúgy is a vallási társulatok egyik fénykora.²²

A *Regnum Marianum* gondolatának terjesztésében a búcsújáró helyek fontos szerepet játszottak. A legkedveltebb máriás tiszteleti forma a búcsújárás volt.²³ Főuraink sok helyet alapítottak. Főleg a hazai kegyhelyeket látogatták.²⁴ A búcsújáró helyeknél pedig már a helyi vallásgyakorlási formáknál vagyunk. Megszaporodtak a lokális jelentőségű

15 GALAVICS 1975. 231-312.; GALAVICS 1986.

16 WACZULIK 1943. 726. INCHOFER 1644.

17 WACZULIK 1943. 724-727.

18 NÉMETH 1941. 260-267.

19 NÉMETH 1941. 249.; ESTERHÁZY 1690. KNAPP -TÜSKÉS – GALAVICS 1994.

20 NÉMETH 1941. 269.

21 NÉMETH 1941. 271.

22 TÜSKÉS – KNAPP 2001. 267-297.; TÓTH 2002.

23 NÉMETH 1941. 278.

24 JÁNOSI 1939.; NÉMETH 1941. 282.; TÜSKÉS 1993.

búcsújáró helyek, s hozzájuk kötődően a fogadalmi zárándoklatok.²⁵ A mai kegyhelyhálózatunk lényegében ekkor alakult ki. A Mária-kegyképek és kegyszobrok translációja (=az újonnan épített templomokba történő átvitele), öltöztetése és megkoronázása a barokk pompának jellemző megnyilvánulása volt.²⁶ Fontosak voltak a népmisziók,²⁷ a rózsafüzér imádság,²⁸ ekkor nyerte el Nádasi János magyar jezsuita közreműködésével végleges formáját a lorettói litánia,²⁹ amelyeknél most nincs időnk részletesen elidőzni.

A múlt és a jelen összekapcsolódik, összeköthető tehát. Ennek egyik szép példája (9. kép) a már említett Mariahilf kegykép népszerűsége és elterjedése, ami annak (is) köszönhető, hogy a korabeli emberek nagy hasonlóságot véltek felfedezni a passau-i (innsbrucki) Mariahilf ábrázolás és a Nagy Lajos király adományozta máriacelli Kincstári Madonna ábrázolás között. Ez lehetőséget teremtett a korabeli jelen és a dicső magyar múlt, az elődök Mária-tiszteletének összekapcsolására. Vagy jó példa erre a jezsuita Hevenesi Gabriel: *Ungariae Sanctitatis Indicia ... (Régi magyar szentség, avagy ötvenöt magyar szent és boldog)* Nagyszombatban 1692-ben kiadott könyvecskéje.³⁰

Az erősödő alfabetizáció jó lehetőségeket kínált részben a vernakuláris (=megélt helyi) vallásgyakorlat rögzítésére, részben pedig újítások megjelenésére, terjesztésére és befogadására. Az iskoladramákon,³¹ az anyanyelvi énekes könyveken,³² áhítati irodalmon,³³ a sokszorosított kisgrafikai ábrázolásokon, a kis szentképeken³⁴ keresztül pedig az egyszerű hívő nép, a társadalom szabályozására, a közösség befolyásolására.

A 16. századtól katolikus és – bármennyire meglepő – protestáns költők verselnek Máriáról: Bornemissza Péter, Rimay János, Csokonai Vitéz Mihály, ill. Nyéki Vörös Mátyás, Kopcsányi Márton, Zrínyi Miklós, Gyöngyössy István, Rákóczi Ferenc, Amadé László, Faludi Ferenc, Cserey Farkas énekelnek róla. A rekatolizációs 17. század jelentős költői teljesítménye Gyöngyössy István: *Rosa-Koszoru*-ja, a rózsafüzér titkainak megéneklése.³⁵ A Regnum Marianum máig ismert egyik jellemzője a Lancsics Bonifác bencés szerzetes által a 18. század közepén írt *Boldogasszony anyánk* kezdetű népének, amit sokan a „katolikus Himnusznak” tartottak, tartanak.

A korban új Mária-ünnepek jelennek meg: a Rózsafüzér királynéja (1573 – Lepanto után – titulusok, oltárok), Mária nevenapja (1683 – Bécs után), Hétfájdalmú Szűzanya (1727), Kármelhegyi Boldogasszony (1786).

Mi jellemzi a barokk kor Mária-tiszteletét? Apologetikus, iszlám és protestáns ellenes, és minden katolikus univerzalizmusa ellenére hangsúlyosan épített a magyar szentek, különösen Árpád-házi szentjeink tiszteletére, ezáltal kialakította a Regnum Marianum gondolkörét, ami kormányzási ideológiává is vált. A nemzetközinek és

25 BÁLINT – BARNA 1994. 136-143.

26 BÁLINT – BARNA 1994. 129-136.

27 NÉMETH 1941. 286.

28 NÉMETH 1941. 287. Lásd még: BARNA 2011.

29 CSEREY é.n. (reprint 1772); MIHÁLYFI 1933. 163-164, 655.

30 *Régi magyar szentség avagy ötvenöt magyar szent és boldog valamint tiszteletreméltó képekkel idézett rövid emlékezete ...* Az 1737-es latin kiadás szövegét fordította és mai magyar nyelvhez igazította Sinkó Ferenc. Budapest: Új Ember Kiadó, 1998.

31 PL. KILIÁN 1992.; MEDGYESY-SCHMICKLI 2009.

32 PAKSA 2011. 218-231.

33 KNAPP 2011.; TÜSKÉS – KNAPP 2002.; KNAPP – TÜSKÉS 2004.

34 SZILÁRDFY 1984.; SZILÁRDFY – TÜSKÉS – KNAPP 1987.; SZILÁRDFY 1995.

35 ANTALÓCZY – LISZTÓCZY 2000.

a helyinek sajátos egyensúlyát alakítja ki, s ezáltal sok helyi vonás őrzője a kor Mária-tiszteletében.³⁶ A barokknak nevezhető korszak és vallásgyakorlata viszonylag hosszan tartott Magyarországon. Különösen a népi vallásgyakorlás területén még a 19. század első évtizedeiben is hatott. Számos elemében egészen a 19-20-ig meghatározta, befolyásolta, színezte a vallásos életet, s jellemezte a népi vallásosság máriás jellegét.

Irodalom

ANTALÓCZY Lajos–LISZTÓCZKY László

2000 *Régi nagy Patrónánk. Magyar Mária-versek. Főegyházmegyei Könyvtár – Kisboldogasszony Plébánia, Eger.*

BÁLINT Sándor–BARNA Gábor

1994 *Búcsújáró magyarok.* Budapest: Szent István Társulat.

BARNA Gábor

2001 A könnyező Mária-képek kegyhelyei a XVII-XVIII. századi Magyarországon. In: Barna Gábor: *Búcsújárók. Kölcsönhatások a magyar és más európai vallási kultúrákban.* Budapest: Lucidus Kiadó, 2001. 157-172.

2010 A magyarok Máriája. Szűz Mária tisztelete Magyarországon. In: *Keresztény gyökerek és a boldog magyar élet.* Budapest, Keresztény Értelmiségi Szövetsége, 2010. 145-168.

2011 *Az Élő Rózsafüzér társulata. Imádság és imaközösség a 19-21. században.* Szent István Társulat – Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Budapest – Szeged, 2011.

CSEREY Farkas

é.n.: *Loretói Litánia.* Budapest: Szent István Társulat, é.n. (reprint 1772);

DÁVID Katalin

2008 *Egy asszony, öltözte a Nap. Isten anyja a tipológiában.* Budapest: Szent István Társulat.

ESTERHÁZY Pál

1994 *Az egész világon levő csudálatos Boldogságos Szűz képeinek rövideden föltett eredeti.* Nagyszombat, 1690. Knapp Éva-Tüskés Gábor és Galavics Géza tanulmánya. Budapest: Balassi Kiadó, 1994.

FREITAG, Werner

1995 Wolfgang Reinhard / Heinz Schilling (Hg.): *Die katholische Konfessionalisierung.* Wissenschaftliches Symposium der Gesellschaft zur Herausgabe des Corpus Catholicorum und des Vereins für Reformationsgeschichte 1993 (= Reformationsgeschichtliche Studien und Texte; Bd. 135), Münster: Aschendorff, , 472. (recenzió):

GAÁL Károly

2011 Adatok a kelet-közép-európai Loreto-kultuszhoz. In: Barna Gábor (szerk.) *Boldogasszony. Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában.* Szeged: Néprajzi Tanszék, 43-57.

³⁶ JÁNOSI 1935.; BARNA 2010. 145-168.

GALAVICS Géza

1975 Hagyomány és aktualitás a magyarországi barokk művészetben – XVII. század. (A barokk képzőművészeti tematika helyi elemei). In: Galavics Géza (szerk.) *Magyarországi reneszánsz és barokk. Művészettörténeti tanulmányok*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 231-312.;

1986: *Kössünk kardot az pogány ellen. Török háborúk és képzőművészet*. Budapest: Képzőművészeti Kiadó.

HERMANN Egyed

1973 *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. Auróra Könyvek, München.

HETÉNY János

2000 *A győri vérrel könnyező Szűzanya kultusztörténete*. Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 5. Szeged: Néprajzi Tanszék.

INCHOFER Menyhért

1644 *Annales ecclesiastici regni Hungariae* Tom. I. Romae. 1644.

JÁNOSI Gyula

1935 *A barokk hitélet Magyarországon*. Pannonhalma.

1939 *Barokk búcsújáró helyeink táji vonásai*. Pannonhalma, 1939.

KILIÁN István

1992 *A minorita színjáték a XVIII. században. Elmélet és gyakorlat*. Budapest.

KNAPP Éva

2011 *Pietás és irodalom. Irodalomkínálat és művelődési program a barokk kori társulati kiadványokban*. Budapest: Universitas.

KNAPP Éva-Tüskés Gábor

2004 *Populáris grafika a 17-18. században*. Budapest: Balassi Kiadó, 2004. *Máriapócs 1696 – Nyíregyháza 1996. Történelmi konferencia a máriapócsi Istenszülő-ikon első könnyezésének 300. évfordulójára 1996. november 4-6. Nyíregyháza, 1996.*

MEDGYESY-SCHMICKLI Norbert

2009 *A csíksomlyói ferences drámák forrásai, művelődés- és lelkiségtörténeti háttere*. Szerk: Fáy Zoltán, Fr. Kálmán Peregrin Ofm. Fr. Varga Imre Kapisztrán. Ofm. Piliscsaba – Budapest, 2009.

MIHÁLYFI Ákos

1933 *A nyilvános istentisztelet*. Budapest: Szent István Társulat, 1933. 163-164, 655.

MOHAY Tamás

2009 *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány*. Budapest: L'Harmattan.

NÉMETH László

1941 *A Regnum Marianum állameszme. Regnum 1940/41*.

PAKSA Katalin

2011 *Mária-énekek a magyar néphagyományban*. In: Barna Gábor (szerk.) *Boldogasszony. Szűz Mária tisztelete Magyarországon és Közép-Európában*. Szeged: Néprajzi Tanszék, 2011. 218-231.

PÁSZTOR Lajos

1943 A máriavölgyi kegyhely a XVII-XVIII. században. *Regnum* 1942/43.563-600.

Régi magyar szentség avagy ötvenöt magyar szent és boldog valamint tiszteletreméltó képekkel idézett rövid emlékezete ... Az 1737-es latin kiadás szövegét fordította és mai magyar nyelvhez igazította Sinkó Ferenc. Budapest: Új Ember Kiadó, 1998.

SCHÜTZ, Johann Jacob

1921 *Summa Mariana. Allgemeines Handbuch der Marienverehrung für Priester, Theologie-Studierende und gebildete Laien.* IV. Paderborn, 1921. 490-500.

SÖLL, Georg

1984 Maria in der Geschichte von Theologie und Frömmigkeit. In: Wolfgang Beinert-Heinrich Pteri (Hrsg.) *Handbuch der Marienkunde.* Regensburg: Verlag Friedrich Pustet, 932-231.

STÖHR, Johannes

1992 Mariologie. In Marienlexikon Hrsg. von Remigius Bäumer-Leo Scheffczyk. IV. Szt. Ottilien: EOS Verlag, 320-326.

SZILÁRDFY Zoltán

1984 *Barokk szentképek Magyarországon.* Budapest: Corvina.

SZILÁRDFY Zoltán

1995 *A magánáhitat szentképei a szerző gyűjteményéből I. 17-18. század.* Szeged: Néprajzi Tanszék.

SZILÁRDFY Zoltán-TÜSKÉS GÁBOR-KNAPP ÉVA

1987 *Barokk kori kisgrafikai ábrázolások magyarországi búcsújáróhelyekről.* Budapest: Egyetemi Könyvtár.

SZILAS László

1982 *Kis magyar egyháztörténet.* Róma.

TÓTH János

2002 *A barkai Skapuláre Társulat története.* Közreadja, a bevezető tanulmányt és a mutatókat írta Barna Gábor. *Devotio Hungarorum* 8. Szeged, Néprajzi Tanszék.

TÜSKÉS Gábor

1993 *Búcsújárás a barokk kori Magyarországon a mirákulumirodalom tükrében.* Budapest: Akadémiai Tüskés Gábor-KNAPP ÉVA

2001 Laikus vallásos társulatok. In: Tüskés Gábor-Knapp Éva: *Népi vallásosság Magyarországon a 17-18. században.* Budapest: Osiris, 2001. 267-297.; Kiadó.

TÜSKÉS GÁBOR-KNAPP ÉVA

2002 *Az egyházi irodalom műfajai a 17-18. században.* Irodalomtörténeti füzetek 151. Budapest: Argumentum.

WACZULIK Margit

1943 A magyar barokk vallásos nemzeti öntudatának kialakulása. *Regnum* 1942/43.

1. kép. A Rózsafüzér Királynéja a kisoroszi templom oltárképén, a lepantói csata (1571) ábrázolásával

2. kép. A máriapócsi könnyező kegykép

3. kép. A katona
dárdával megsérti a
klátóci Mária-ikont

4. kép. A győri vérrel verítékező és könnyező Mária-kép

5. kép. A Napba öltözött asszony csíksomlyói kegyszobra

6. kép. A Napba öltözött asszony szeged alsóvárosi kegyképe

7. kép. Az országfelajánlás

8. kép. A Segítő Szűzanya (Mariahilf)
solymári kegyképe